

Szabó Péter*: Felszín alatt parázsló devizahiteles jogviták

Bár a törvényi elszámolás és forintosítás, az idő múlása és a jogszabályi környezet változása révén közel húsz év után ma társadalmi szinten már nem égető a deviza alapú hitelezési probléma, szűk körben a konstrukció pénzügyi utóhatása még több adóst terhel. Ma közülük azok fordulnak a pénzügyi békéltetőkhöz, akik a felvételtől és forintosítási árfolyamkülönbségét sem tudják fizetni bankjuknak vagy a követeléskezelőnek. Ők a PBT segítségével tető alá hozott egyezségben vagy méltányosságban reménykedhetnek.

A deviza-, illetve a deviza alapú hitelek közel két évtizeddel ezelőtt terjedtek el a magyarországi hitelpiacon. Az „olcsónak” gondolt, osztrák mintára bevezetett devizahitelek a forintalapú támogatott lakáshitelek kivezetésének következtében válhattak hosszú időre egyeduralmukodóvá a hazai lakossági hitelezésben. A forintosítás, illetve a jogszabályi környezet változása révén ezek az ügyletek mára gyakorlatilag kikerültek a pénzügyi rendszerből, de szűk körben a konstrukció pénzügyi utóhatása még terheli az adósokat.

A deviza alapú hitel olyan hitelforma, ahol az adós számláján a kölcsön összegének a jóváírása (a folyósítás) és a törlesztés forintban történik, illetve történt, azonban a kölcsön banki forrása valamilyen, akár összetett banki művelettel bevont deviza („deviza volt az ügylet mögött”). Így az adós tartozása is devizában állt fenn, alapvetően és jellemzően abban volt nyilvántartva, ennek megfelelően az esedékes törlesztőrészek összegének megállapítása értelemszerűen a devizában fennálló tartozás alapulvételével történt.

A képet árnyalja, hogy pl. egyes banki leányvállalatok esetében az elsődleges nyilvántartás forint alapon történt, a mögöttes deviza nyilvántartást az anyabank végezte, így olyan bizarr helyzet is előállhatott, hogy a „devizában nyilvántartott tartozás” nyilvántartása a közvetlen hitelnyújtónál technikailag forint alapon történt. Természetesen az árfolyamváltozás göngyölített eredményének a vezetése valamilyen megnevezéssel (pl. árfolyamgyűjtő, árfolyamkülönbség, sőt kreatív megnevezéssel: kamatváltozás 2, stb.) ezekben az esetekben is megtörtént.

A devizában jegyzett hitelek előnye a forint alapú hitelekkel szemben a viszonylag alacsony kamatmérték volt. Létezett viszont egy olyan kockázat, mely a forint alapú hiteknél nem áll fenn, nevezetesen az árfolyamkockázat, vagyis az a tényező, hogy a hitel alapjául szolgáló deviza árfolyamváltozásának következtében a forintban kifejezett (tőke) tartozás összege is változott. A forint erősödése az adott devizával szemben a fennálló tartozás és a törlesztőrészlet összegét csökkentette, a forint gyengülése a tartozás és a törlesztőrészlet összegének növekedését eredményezte.

További költség tényezőt jelentett az eladási és a vételi árfolyam közötti különbség (az úgynevezett árfolyamrész). A bank a hitel folyósításánál vételi árfolyamon konvertált az adott devizanemből (az adósnak forintra volt szüksége, forintban kellett kiegyenlítenie a finanszírozott eszköz – autó, lakás, stb. – vételárát ezért kvázi felkínálta a hitelfelvételből eredő devizáját a banknak, aki azt a vételi árfolyamán megvette), míg a törlesztésnél banki eladási árfolyam került alkalmazásra mivel az adósok jövedelme rendszerint forintban állt rendelkezésre, forintból vették meg a törlesztéshez szükséges deviza összegét.

Bár 2001-től a devizaliberalizáció már teljes körű volt, néhány évig még nem terjedt el széles körben a devizaalapú konstrukció. A hitelpiacon ugyanis akkor az államilag támogatott forint alapú lakáshitelek voltak az uralkodók.

2003 után azonban úgy ítélte meg az akkori gazdaságpolitika, hogy a kamattámogatások összegének évi tízmilliárdos nagyságrendje költségvetési szempontból nem vállalható. Ezért az állam fokozatosan kivette a támogatott hiteleket, ami a hitelezési piac jelentős visszaesését vetítette elő. Ez rosszul jött a külföldi tulajdonú kereskedelmi bankoknak, akik addigra jelentős összegeket investáltak a hitelek terítő fiókhálózat bővítésébe, profitot akartak realizálni, és természetesen nehezményezte a lakosság is a hitellehetőségek beszűkülését, mivel továbbra is „olcsó pénzzel” kívánta anyagi természetű igényeit kielégíteni.

Az értékesítési oldali nyomás és a piaci kereslet találkozott, a pénzügypolitika és az intézményrendszer nem szabott korlátokat, így a korábban Ausztriában már elterjedt svájci frank alapú hitelek léptek a forintkölcsonök helyére. A modell az osztrák piacról jött: az ottani bankok a kilencvenes években először a határ közelében élő és Svájcban dolgozó osztrák állampolgároknak nyújtottak ilyen hiteleket. A hazai piactól eltérően ott a konstrukciónak nem is volt jelentős kockázata, mert a svájci frank alapú termékek adósai frankban kapták a fizetésüket. A kintlévőségeik természetes fedezete tehát rendelkezésre állt árfolyamkockázat nélkül.

2004 és 2010 között meredeken növekedett Magyarországon a háztartások devizahitel állománya, az új hitelfelvételek döntő hányada svájci frank alapon történt. A deviza alapú hitelezés gyakorlatilag számottevő problémák nélkül működött hozzávetőleg 2008-ig. Ekkor azonban a kibontakozó világgazdasági válság hatására, illetve a svájci frank árfolyamának tartós és egyirányú elmozdulása (a forint gyengülése) következtében a hazai adósok törlesztőrészelei kb. 2009-től növekedésnek indultak és 2010-2011-re egyes esetekben drámai mértékűvé váltak.

Az árfolyamváltozásból származó problémát tetézte, hogy a válság hatására a kamatszint is emelkedett. Az adósok nem ritkán olyan helyzettel találták szemben magukat, hogy több éves szerződésszerű törlesztés után a fennálló tartozás forintban kifejezett összege túlszárnyalta az eredeti kölcsönösszeget, vagy a havi törlesztőrészlet összege lényegesen meghaladta a törlesztésre fordítható szabad jövedelem összegét.

2011-2012-re a deviza alapú hitelekből származó anomáliák a magyar társadalom egyik legsúlyosabb, sok százezer embert érintő problémájává váltak. A vázolt helyzet következtében egyre több pénzügyi fogyasztó érezte, vélte úgy, hogy a szerződése „nem tisztességes, érvénytelen, nem jött létre, uszorás, más szerződést leplez, megtevesztő” stb. és kifogásolta, hogy nem kapott érdemi felvilágosítást a kockázatokról.

Mindezek miatt dinamikus növekedésnek indult a vélt vagy valós problémákkal a bírósághoz fordulók száma és megalakulásától kezdve hasonló jelenséget tapasztalt az MNB-ben működő, a bíróságiénál egyszerűbb, gyorsabb és ingyenes vitarendezési lehetőséget kínáló Pénzügyi Békéltető Testület (PBT) is. A bíróságokat rendkívüli nehézségek elé állították a deviza alapú hitelekkel kapcsolatban indított perek. Tekintettel arra, hogy egyes bíróságokon más-más ítéletek születtek lényegében azonos tényállás mellett, a jogbiztonság érdekében elengedhetlenné vált a Kúria állásfoglalása. A Kúria polgári jogegységi határozatai megerősítették azokat a bírósági döntéseket,

melyek szerint a deviza alapú hitelszerződések alapvetően (ha egyéb hibában nem szenvednek) érvényesek.

A kérdéses időszakban a PBT-hez a hitelekkel kapcsolatban benyújtott kérelmek jelentős része abból az álláspontból kiindulva fogalmazta meg igényét, hogy a szerződés semmis. A szerződés érvénytelenségének megállapítása bírósági hatáskör, így ezekben az ügyekben a PBT a fizeteskönynyitási lehetőségek feltárásában, ilyen tartalmú egyezségekre létrehozásában tudott segítséget nyújtani a kérelmezőknek.

A Kúria jogegységi határozatai (6/2013 PJE és 2/2014 PJE) a jogalkotó számára egyértelmű helyzetet teremtettek. A 2014. évi XXXVIII. törvény kimondta az árfolyamrész semmisségét és a külön-nemű árfolyamok alkalmazása helyett az MNB árfolyam-alkalmazását írta elő. A jogszabály a pénzintézeteket elszámolásra kötelezte az egyoldal szerződésmódosítás (gyakorlatilag a kamatemelés) és az árfolyamrész (tehát nem az adósok árfolyamváltozásból eredő teljes vesztesége) tekintetében. A 2014. évi XL. törvény meghatározta az elszámolás alapelveit és kimondta, hogy a fogyasztói követelést úgy kell kiszámítani, mintha a meghatározott módon kiszámított túlfizetéseket a túlfizetés időpontjában előtörlesztésként teljesítették volna. A jogszabály rendelkezett az elszámolás felülvizsgálatáról is. Sikertelen panaszkezelési eljárás esetén a PBT eljárását kellett kezdeményeznie a fogyasztónak, amennyiben álláspontját fenntartotta.

A 2014. évi LXXVII. törvény (a forintosítási törvény) értelmében a fogyasztói kölcsönszerződések a törvény erejénél fogva, meghatározott, kedvezményes árfolyamon módosultak. A 2015. évi CXLV. törvény pedig egyes, akkor még meg nem szűnt devizaalapú kölcsönszerződésekre, elsősorban a gépjármű-kölcsönszerződésekre is kiterjesztette a forintosítási kötelezettséget.

A forintosítás eredményeként és az ismét forint alapú banki kihelyezési aktivitás nyomán a deviza alapú hitelek mára gyakorlatilag eltűntek a rendszerből, azonban az árfolyamváltozás utóhatása egy szűkebb körben még érzékelhető.

A jogszabály alapján ugyanis a forintosítás kedvezményes árfolyamon történt, azonban ez az árfolyam az aktuális piaci árfolyammal összevetve volt kedvezményes. A folyósításkori árfolyam és a forintosítás során alkalmazott árfolyam közötti különbség az érintett adósok számára realizált árfolyamvesztést eredményezett, magyarul: az eredetileg felvett hitelösszeghez képest, az egyes konstrukcióktól is függően, még mindig magas volt (lehetett) egyes adósok teljes tartozásának összege.

Ezek az állományok – törlesztés esetén – mára lényegesen lecsökkentek, de a még „ki nem futott” ügyletek esetében léteznek, esetleg követeléskezelőknél landoltak. Azoknak az adósoknak, akiknek ebből eredően törlesztési nehézségeik vannak, panasszal, vagy méltányossági kérelemmel fordulhatnak a pénzügyi intézményhez. A kérelem, illetve panasz elutasítása esetén a PBT eljárása kezdeményezhető a jogvita rendezése, illetve egy méltányos egyezségi megállapodás létrejöttének elősegítése érdekében.

* A szerző az MNB-ben működő Pénzügyi Békéltető Testület tagja

„Szerkesztett formában megjelent az Pénzcentrum.hu oldalon 2021. július 14-én.”